

УДК 159.923.2 – 055.2 (043.3)

doi: 10.15330/ps.11.1.5-11

Олена Блискун

доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології та соціології
Східноукраїнський національний університет
ім. В. Даля
ORCID 0000-0001-7875-7714
e-mail: bliskoon@ukr.net

Olena Blyskun

Doctor of Psychology, Associate Professor,
Professor of the Department of Psychology and
Sociology
Volodymyr Dahl East-Ukrainian National
University
ORCID 0000-0001-7875-7714
e-mail: bliskoon@ukr.net

**РЕІНТЕГРАЦІЯ МОЛОДІ У СОЦІУМ:
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

**REINTEGRATION OF YOUTH INTO SOCIETY:
SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECT**

Анотація. *Мета* дослідження полягає у тому, щоб виявити соціально-психологічну специфіку процесу реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму. **Методи.** У дослідженні застосовано методи спостереження, бесіду, анкетування, методи аналізу документів та експертних оцінок, стандартизовані та проєктивні методи дослідження, за допомогою яких розкрито особливості мотиваційних та когнітивних психічних станів молоді в процесі її реінтеграції; визначено соціальні механізми інтеріоризації і трансформації цінностей сучасною молоддю в процесі її реінтеграції; виокремлено чинники ефективності процесу реінтеграції молоді у показниках її ідентичності та соціально-психологічної зрілості; виявлено вплив соціального самопочуття та суб'єктивного соціального благополуччя молоді на успішність процесу її реінтеграції. **Результати.** Визначено особливості мотиваційних і когнітивних психічних станів молоді та виявлено соціальні механізми інтеріоризації і трансформації цінностей сучасною молоддю в процесі її реінтеграції. З'ясовано вплив соціального самопочуття (когнітивно-оцінної, мотиваційно-ціннісної, емоційно-поведінкової складових) та суб'єктивного соціального благополуччя молоді (соціальної помітності, соціальної дистантності, емоційного прийняття, соціального схвалення, соціальних переконань) на успішність процесу її реінтеграції в умовах сучасного соціуму. Проведено диференціацію чинників ефективності процесу реінтеграції молоді у показниках її ідентичності (за когнітивним, емотивним, конативно-діяльним, ціннісно-орієнтаційним компонентами) та соціально-психологічної зрілості (за особистісним, рефлексивним та функціональним компонентами), зокрема в умовах вимушеної міграції. З метою реалізації принципу комплексності в оцінці результату реінтеграції молоді у соціум задіяно інтеграційний показник соціально-психологічної спроможності / неспроможності особистості, як багатоконпонентне утворення, що характеризує рівень розвитку особистості. Встановлено, що соціально-психологічна неспроможність виражається у загальній антиципаційній неспроможності її складових (особистісно-ситуативної, часової, просторової); у наявності деструктивних соціальних установок у міжособистісних відносинах, формуванні психотичного рівня психопатологічних розладів особистості, акцентуїрованому профілі саморегуляції поведінки (за компонентами планування, моделювання, оцінки результатів та самостійності), неадекватній самооцінці.

Ключові слова: *молодь, реінтеграція, соціально-психологічне забезпечення процесу реінтеграції, сучасний соціум.*

Abstract. Purpose of the study is to identify the socio-psychological specifics of the process of reintegration of youth in modern society. **Methods.** The study uses observation methods, interviews, questionnaires, methods of document analysis and expert assessments, standardized and projective research methods, which revealed the features of motivational and cognitive mental states of young people in the process of its reintegration; the social mechanisms of internalization and transformation of values by modern youth in the process of its reintegration are determined; the factors of efficiency of the process of reintegration of youth in the indicators of their identity and socio-psychological maturity are singled out; the influence of social well-being and subjective social well-being of young people on the success of the process of its reintegration is revealed. **Results.** Peculiarities of motivational and cognitive mental states of youth are determined and social mechanisms of internalization and transformation of values by modern youth in the process of its reintegration are revealed. The influence of social well-being (cognitive-evaluative, motivational-value, emotional-behavioral components) and subjective social well-being of youth (social visibility, social distance, emotional acceptance, social approval, social beliefs) on the success of its reintegration in

modern conditions is clarified. Differentiation of factors of efficiency of process of reintegration of youth in indicators of its identity (on cognitive, emotional, conative-activity, value-orientation components) and social-psychological maturity (on personal, reflexive and functional components), in particular in the conditions of forced is carried out. In order to implement the principle of complexity in assessing the results of reintegration of young people into society, the integration indicator of socio-psychological ability / inability of the individual is used as a multicomponent education that characterizes the level of personal development. It is established that socio-psychological inability is expressed in the general anticipatory inability of its components (personal-situational, temporal, spatial); in the presence of destructive social attitudes in interpersonal relationships, the formation of the psychotic level of psychopathological personality disorders, an accentuated profile of self-regulation of behavior (by components of planning, modeling, evaluation of results and independence), inadequate self-esteem.

Keywords: youth, reintegration, socio-psychological support of the reintegration process, modern society.

Постановка проблеми. Трансформаційний характер суспільних процесів спричиняє коливання соціальної психіки молоді людини, проявляючись, насамперед, в особистісній дихотомії, як у площині індивідуального існування, так і на громадянському рівні самореалізації, а також досить часто спонукає до дезінтеграційних тенденцій. Мета-факторами у цьому складному процесі є поляризація суспільства за різними модальностями, інтенсивність трудової міграції, як наслідок економічного депривування, збільшення біженців, як наслідок воєнних дій тощо, коли, по суті, йдеться про необхідність набуття реінтеграційного досвіду, включення особистості у різні стани і предметності, що передбачає сформованість внутрішніх психологічних підстав, осмислення актуальної ситуації розвитку, вироблення готовності до змін та визначення перспектив для набуття подальших нових ідентичностей на рівні особистісних ролей, ієрархічних статусів, поведінкових моделей, соціальних норм, культурологічних ідентифікацій тощо (Гошовський, Гошовська, 2015).

Отже, вивчення соціально-психологічної специфіки процесу реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму є актуальним завданням, яке піднімається в цій статті.

Аналіз останніх досліджень. Констатовано, що феномен реінтеграції має здебільшого політологічні та соціологічні вектори вивчення, натомість соціально-психологічні особливості дослідження цього складного конструкту є вкрай обмеженими. Так, психологія реінтеграції вивчалася переважно у контексті ресоціалізації, як складного і тривалого процесу повернення індивіда до соціуму (Гошовський, 2014).

Наголошується, що поняття психології реінтеграції, як проблеми повернення індивіда до соціуму, має тривале минуле, але відносно коротку наукову історію, а власне науково-психологічний аспект проблеми набув особливої актуальності упродовж останніх десятиліть ХХ століття у зарубіжній психологічній науці у зв'язку з кардинальними трансформаційними процесами, що спричинили спалахи соціально-психопатологій, загострення глобально-регіональних конфліктів, унаслідок чого відбулося різке збільшення кількості депривованих осіб, які потребували ресоціалізації, реабілітації, ревіталізації та реінтеграції для повноцінного життєіснування (Фрейре, 2003; Хабермас, 2002).

В останнє десятиліття з'явилися також публікації, присвячені проблемам вимушених переселенців, зокрема їх соціальної адаптації (Блинова, 2018; Ковальчук, 2016). Вивчається трудова, інтелектуальна міграція, міграція молодих фахівців (Боярин, 2014). Проводяться дослідження, присвячені питанням прав і політичних уподобань вимушених мігрантів (Пілецька, 2015) та особливостям реінтеграції мігрантів у соціум (Ващенко, Завацька, 2016). При цьому потребує поглибленої уваги аналіз нової міграційної ситуації, яка склалася внаслідок військово-політичних конфліктів, соціально-економічної кризи, у зв'язку з чим стає необхідною науково-обґрунтована методологія процесу реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму, найважливішими і найбільш ефективними засобами досягнення якого є інноваційні соціально-психологічні технології.

Мета дослідження полягає у тому, щоб виявити соціально-психологічну специфіку процесу реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму. Завдання дослідження полягають у тому, щоб: 1) розкрити особливості мотиваційних та когнітивних психічних станів молоді в процесі її реінтеграції; 2) визначити соціальні механізми інтеріоризації і трансформації

цінностей сучасною молоддю в процесі її реінтеграції; 3) виокремити чинники ефективності процесу реінтеграції молоді у показниках її ідентичності та соціально-психологічної зрілості; 4) виявити вплив соціального самопочуття та суб'єктивного соціального благополуччя молоді на успішність процесу її реінтеграції.

Методи і методика дослідження. Для досягнення мети та розв'язання завдань у дослідженні застосовано методи спостереження, бесіду, анкетування, тестування: тест структури інтелекту (Р. Амтхауер), опитувальники «Рівень домагань особистості» («LAP») (В. Гербачевський), «Смисложиттєві орієнтації» («PIL») (Д. Леонтьєв), «Рівень суб'єктивного контролю» («LSC») (Дж. Роттер), «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич) та аксіо-біографічна методика виявлення ціннісних орієнтацій (А. Вардомацький); «Термінальні цінності» (І. Сенін); «Стилі ідентичності» (М. Берзонські, адаптація О. Белинської, І. Броніна), «Статуси і структура его-ідентичності» СЕІ-тест (О. Солдатова); тест життєстійкості (С. Мадді), «Самоактуалізаційний тест» (Л. Гозман, М. Кроз, М. Латинська), «Опитувальник параметрів суб'єктивного соціального благополуччя» (Т. Данильченко), методика аналізу економічних стереотипів (О. Ваніна), методика виділення типологічних груп, що розрізняються за рівнем соціально-економічної адаптованості (Г. Готліб), стандартизована методика дослідження особистості (СМДО) (Л. Собчик), методика визначення антиципаційної спроможності особистості (В. Менделевич) та самооцінки (Дембо-Рубінштейн), методика діагностики стилю саморегуляції поведінки (В. Моросанова), деструктивних установок у міжособистісних відносинах та невротизації (В. Бойко), методика «Симптоми нормативної кризи» (І. Шляпникова), особистісна шкала прояву тривоги (Дж. Тейлор, адаптація В. Норахідзе).

Виклад основних положень. Визначено специфіку мотиваційних та когнітивних психічних станів молоді в процесі її реінтеграції. Побудовано структуру інтелекту респондентів, яка складається з дев'яти підшкал (за Р. Амтхауером) та визначено рівні вербального, математичного та просторового інтелекту, обґрунтовано і описано тенденції досліджуваних показників. Так, факторний аналіз дозволив виявити структуру зазначених станів респондентів, що складається з 10 факторів (76,90%). Основними були визнані фактор F1 «Когнітивна егомотивація» та фактор F3 «Аналітична та синтетична мотивація». Фактор F1 (25,31%) поєднував важливі параметри вербального, математичного інтелекту та внутрішнього мотиву. Такі респонденти для досягнення успіху покладаються на свої пізнавальні здібності та внутрішні мотиваційні ресурси. Успіх у навчальній та професійній діяльності досліджуваних безпосередньо залежить від рівня їхнього IQ. Фактор F3 (10,04%) можна певною мірою розглядати як прагматичний мотиваційний психічний стан, який пов'язаний із прагненням респондентів до аналізу, синтезу та узагальнення, до операціоналізації. Такі досліджувані прагнули створити алгоритми, інструкції та передбачити події. З'ясовано, що фактор F3 статистично значуще корелює з усіма виокремленими факторами ($p \leq 0,05$; $p \leq 0,01$). Показано, що когнітивна егомотивація, аналітична та синтетична мотивація є важливими компонентами структурно-функціональної організації мотиваційних та когнітивних психічних станів респондентів у процесі їх реінтеграції у соціум. Представлено схему мотиваційної структури респондентів, що складається з 15 параметрів (за В. Гербачевським). Визначено чотири блоки мотивації та виявлено рівні параметрів, окреслено характер мотиваційного ресурсу досліджуваних. Зокрема, підтверджено припущення, що низькі значення параметрів мотивації TC (складність завдання) ($M=5,63$; $SD=0,17$), ELAR (оцінки рівня досягнутих результатів) ($M=9,74$; $SD=2,12$) та ELR (очікуваного рівня результатів) ($M=9,68$; $SD=2,02$) є відтворенням мотиваційного ресурсу молоді в процесі її реінтеграції. Таке скорочення ресурсів може бути важливим у критичних стресових ситуаціях в період реінтеграції. Обґрунтовано, що структура, змінні та взаємозалежність факторів мотиваційних та когнітивних психічних станів є важливими складовими навчальної та професійної діяльності молоді і сприятимуть ефективній організації процесу її реінтеграції у соціум.

Показано, що дослідження процесу становлення ціннісно-сислової сфери молоді в процесі її реінтеграції у соціум має здійснюватися у таких вимірах: феноменологічному; аналітичному; рівні прогнозування і планування (рівні вибору); рівні дії, реалізації прийнятої стратегії.

Наголошується, що особливої уваги у становленні ціннісно-сислової сфери молоді в процесі її реінтеграції в соціум заслуговує ідеал. Зазначається, що слід відрізнити ідеал-мету та ідеал-цінність (остання, як відомо, задається вектором, а не точкою). З'ясовано, що орієнтація на продуктивну соціальну активність у молодій людині визначається потребою реалізації привласнених ідеалів. Показано, що протиріччя ідеалів, термінальних цінностей і умов їх реалізації призводить до нестійкості і релятивізму ідеалів, переконань, до неможливості осмислити свою роль і відповідальність у відтворенні соціальних практик, а також до кризи ідентичності. В результаті молодь втрачає значимість соціального конструювання при зростанні прагнення до конформізму і рутинізації. Реалізація засвоєних цінностей замінюється ситуативним наслідуванням і копіюванням дій.

Отримані емпіричні дані підтверджують, що близько половини досліджуваних (49,7%) вважають за можливе змінити свої ідеали при неможливості їх реалізації. Втрачається роль ідеалу як імперативу соціальної рефлексії і дій, що забезпечують синхронізацію особистісних і соціальних цінностей, а конструювання соціальної реальності молоддю відрізняється суб'єктивністю, інноваційністю і рефлексивністю. При цьому соціальні зміни на біографічному рівні і кожна нова соціальна дія вимагають співвіднесення з індивідуальною системою цінностей, яка визначає уявлення про значущість і формування соціальної установки. Тому цілеспрямоване включення молоді у процес відтворення соціальних норм, як суб'єкта соціальних відносин, вимагає можливості співвіднесення сформованих умов і порядку з інтеріоризованими ідеалами, які перебувають на вершині індивідуальної системи цінностей і надають їй загальнозначущий, інтегруючий характер. У результаті відбувається спряженість індивідуальних смислів соціальної участі з загальноприйнятими, культурно обґрунтованими, що є особливо значущим у період реінтеграції, зокрема в період вимушеної міграції. Однак функціонування ідеалу в цій ролі можливе тільки тоді, коли він сприймається як об'єктивно значущий, незмінний і абсолютний. Посилюється потреба у набутті змістовних ідеалів, які дозволяють як знизити невизначеність у виборі досліджуваними життєвих стратегій, так й інтегрувати на індивідуальному рівні всі ціннісні орієнтації.

Ціннісні орієнтації досліджуваних у процесі їх реінтеграції розглянуто як динамічну систему з закономірностями свого перебігу та розвитку. Показано, що переоцінка цінностей, яка відбувається під час реінтеграції, та виявляється у свідомості молоді (іноді не на користь високих суспільних ідеалів) вимагає перегляду системи формування ціннісних орієнтацій, зокрема в освітньому середовищі. Виокремлено особливості інтеріоризації цінностей досліджуваними в процесі реінтеграції в умовах сучасного соціуму: трансформація основних інститутів і каналів інтеріоризації цінностей; підвищення ролі ціннісно-нормативного механізму соціальної регуляції; становлення нових форм і методів соціального контролю; висока флуктуація процесів інтеріоризації, супроводжувана швидким переходом від організованих до стихійних процесів; переструктурування суспільних і особистих інтересів; формальне збільшення автономії особистості, її простору для творчості та ініціативи, але зниження інформаційного захисту, підвищення світоглядної залежності. Зазначається, що напрямком вирішення проблеми дисфункціонування цінностей молоді в процесі її реінтеграції є пошук шляхів формування духовно-ціннісного соціального простору на основі ієрархічної структури взаємопов'язаних буттєвих, історичних і особистісних цінностей.

Наголошується, що ситуація соціальної нестабільності зумовила поширення в сучасному соціумі ідентичності несформованого типу в таких формах, як кризова і дифузна ідентичності. Соціальна ідентифікація в даних умовах виконує, головним чином, адаптивно-захисні функції, що відбивається в її механізмах. Самоідентифікація досліджуваних, що

фіксується проведеними емпіричними студіями, виступає одним із індикаторів ступеня і способу її адаптації до актуальних соціокультурних умов. Отже, можна констатувати наявність перехідного типу соціокультурної ідентичності, який поєднує риси несформованого сучасного типу особистості молодого людини, традиційні цінності й установки. Виявлено, що в умовах соціальної нестабільності в процесі формування соціальної ідентичності молоді проявляється тенденція до посилення ролі суб'єктивних особистісних факторів. Характерним є також виникнення в рамках однієї соціальної ідентичності різноманітних індивідуальних варіантів і відповідних їм життєвих стратегій. У зв'язку з цим видається адекватним використання поняття ідентифікаційної форми особистості, що позначає різні персоніфіковані варіанти певної приватної соціальної ідентичності, які засновані на різному сприйнятті досліджуваними своїх соціальних позицій в процесі реінтеграції.

Визначено соціально-психологічні чинники становлення ідентичності в процесі реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму; визначено динаміку рівнів сформованості ідентичності, яка представлена розвитком когнітивного, емотивного, конативно-діяльнісного, ціннісно-орієнтаційного компонентів. Виявлено вплив особливостей культурно-ціннісного середовища, в рамках якого здійснюється формування ціннісних орієнтацій ідентичності в процесі реінтеграції молоді в умовах вимушеної міграції. Встановлено, що сформована у культурно-ціннісному середовищі ідентичність є провідною соціально-психологічною детермінантою в процесі реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму, зокрема у нове соціокультурне середовище.

З'ясовано, що відмінними ознаками групи з низьким рівнем ідентичності є нездатність визначати коло своїх соціально значущих цінностей, встановлювати єдність з групою, виробляти єдину узгоджену систему цінностей в ній, що обумовлено несформованістю, «руйнуванням» ідентичності, неможливістю орієнтації на культурні цінності ($p \leq 0,05$). Виявлено, що показниками високого рівня сформованості ідентичності виступають суб'єктивна позиція, зрілість Я-концепції, актуалізація потреб у самоповазі і самоактуалізації; задоволеність і оптимістична оцінка життєвої ситуації; емоційна стабільність і висока активність ($p \leq 0,05$).

Наголошується, що соціально-психологічна зрілість як системна якість особистості відображає її готовність і здатність до ефективного вирішення життєвих завдань, зокрема в період реінтеграції в умовах вимушеної міграції. Показано, що до складу соціально-психологічної зрілості входять такі компоненти – особистісний (система цінностей, спрямованість тощо), рефлексивний (досягнута еґо-ідентичність) і функціональний (здатність особистості до самоорганізації). Зміст і ступінь сформованості всіх компонентів визначають міру соціально-психологічної зрілості респондентів. Емпірично підтверджено наявність взаємозв'язків між складовими особистісного, рефлексивного та функціонального компонентів соціально-психологічної зрілості ($p \leq 0,04$). Характер специфічних взаємозв'язків у системі соціально-психологічної зрілості визначається змістовним наповненням компонентів, перш за все, ціннісною спрямованістю особистості. Встановлено, що еґо-ідентичність є значущим компонентом соціально-психологічної зрілості. Статус ідентичності визначає психологічний зміст соціально-психологічної зрілості. З оптимальними показниками особистісного і функціонального компонентів соціально-психологічної зрілості пов'язана досягнута еґо-ідентичність ($p \leq 0,02$). Виявлена вікова специфіка взаємозв'язку еґо-ідентичності та соціально-психологічної зрілості. Визначено, що взаємозв'язок досягнутої еґо-ідентичності з особистісним і функціональним компонентами соціально-психологічної зрілості обумовлена завданнями розвитку особистості в період реінтеграції в умовах сучасного соціуму.

Основними завданнями комплексного емпіричного дослідження та інтерпретації соціального самопочуття виступили: характеристика стану соціального самопочуття молоді на момент дослідження і опис його особливостей в залежності від впливу різних чинників; наповнення конкретним змістом концептуальної моделі соціального самопочуття молоді;

порівняння емпірично виявленої референтної структури соціального самопочуття молоді з вихідною концептуальною моделлю дослідження процесу реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму.

Показано, що у структуру соціального самопочуття входять когнітивно-оцінна, мотиваційно-ціннісна, емоційно-поведінкова складові. Визначено провідні функції соціального самопочуття молоді: регулятивна, прогностична та розвивальна. З'ясовано, що рівні прояву соціального самопочуття молоді (матеріальний, особистісний, соціальний, фізичний, психологічний) відповідають типу ціннісних орієнтацій і мотиваційній структурі особистості та артикулюються залежно від актуальної життєвої ситуації, зокрема в процесі реінтеграції в умовах вимушеної міграції.

Визначено особливості суб'єктивного соціального благополуччя молоді за параметрами соціальної помітності, соціальної дистантності, емоційного прийняття, соціального схвалення, соціальних переконань та їх вплив на процес її реінтеграції.

Висновки. Проведений аналіз дає змогу зробити загальний висновок про соціально-психологічну специфіку процесу реінтеграції молоді в умовах сучасного соціуму та виокремити інтеграційні показники його результативності:

1. Визначено особливості мотиваційних і когнітивних психічних станів молоді та виявлено соціальні механізми інтеріоризації і трансформації цінностей сучасною молоддю в процесі її реінтеграції.

2. З'ясовано вплив соціального самопочуття (когнітивно-оцінної, мотиваційно-ціннісної, емоційно-поведінкової складових) та суб'єктивного соціального благополуччя молоді (соціальної помітності, соціальної дистантності, емоційного прийняття, соціального схвалення, соціальних переконань) на успішність процесу її реінтеграції в умовах сучасного соціуму.

3. Проведено диференціацію чинників ефективності процесу реінтеграції молоді у показниках її ідентичності (за когнітивним, емотивним, конативно-діяльним, ціннісно-орієнтаційним компонентами) та соціально-психологічної зрілості (за особистісним, рефлексивним та функціональним компонентами), зокрема в умовах вимушеної міграції. З метою реалізації принципу комплексності в оцінці результату реінтеграції молоді у соціум задіяно інтеграційний показник соціально-психологічної спроможності / неспроможності особистості, як багатокомпонентне утворення, що характеризує рівень розвитку особистості.

4. Встановлено, що соціально-психологічна неспроможність виражається у загальній антиципаційній неспроможності її складових (особистісно-ситуативної, часової, просторової); у наявності деструктивних соціальних установок у міжособистісних відносинах, формуванні психотичного рівня психопатологічних розладів особистості, акцентуованому профілі саморегуляції поведінки (за компонентами планування, моделювання, оцінки результатів та самостійності), неадекватній самооцінці.

5. Проведено диференціацію вибірки за критерієм соціально-психологічної спроможності / неспроможності та виокремлено такі групи респондентів: соціально-психологічно спроможні; соціально-психологічно неспроможні зі зниженим соціальним потенціалом; соціально-психологічно неспроможні з низьким соціальним потенціалом; що потребувало визначення мішеней, стратегій і методів системної соціально-психологічної роботи з ними.

6. *Перспективним* напрямом подальших досліджень у контексті запропонованої нами тематики може бути акцентування уваги на вивченні психологічних чинників та механізмів, які визначають динаміку і спрямованість процесу реінтеграції відповідно до вікового і гендерного аспектів.

1. Блинова О. Є. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості : монографія. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський, 2018. С. 6–29.

2. Боярин Л. В. Аналіз психотерапевтичної практики вітчизняних та зарубіжних науковців щодо соціально-психологічної дезадаптації молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Северодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014.

№ 1(33). С. 98–103.

3. Ващенко І. В., Завацька Н. Є. Психологічні технології професійного самозбереження молоді та її соціальної підтримки в епоху суспільних трансформацій. Розвиток особистості в різних умовах соціалізації : монографія / за наук. ред. Л. О. Калмикової, Г. О. Хомич. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. С. 405–421.

4. Гошовський Я. О., Гошовська Д. Т. Психологічна реінтеграція особистості в умовах глобальних трансформацій: засадничі положення. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. № 3 (38). С. 134–142.

5. Гошовський Я. Ревіталізація психогенези депривованої особистості. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. № 2 (34). С. 101–108.

6. Ковальчук О. С., Канциренко О. В. Взаємозв'язок соціальної відповідальності як цінності з психологічним благополуччям української молоді. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2016. № 1. С. 37–44.

7. Пілецька Л. С. Вплив професійної мобільності особистості на професійне становлення молоді в координатах сучасних парадигм. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди»*. Вип. 35. Т. III. Київ : Гнозис, 2015. С. 370–376.

8. Фрейре П. Педагогіка пригноблених. Київ : Юніверс, 2003. 168 с.

9. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. На пути к либеральной евгенике? Москва : Весь мир, 2002. 144 с.

REFERENCES

1. Blynova O. Ye. (2018). Sotsiokulturni ta psykholohichni vektory stanovlennia osobystosti [Sociocultural and psychological vectors of personality formation]: monohrafiia. Kherson: Vyd-vo FOP Vyshemyrskyi [in Ukrainian].

2. Boiaryn L. V. (2014). Analiz psykhoterapevtychnoi praktyky vitchyznianskykh ta zarubizhnykh naukovtsiv shchodo sotsialno-psykhologichnoi dezadaptatsii molodi [Analysis of psychotherapeutic practice of domestic and foreign scientists on socio-psychological maladaptation of youth]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii*: zb. nauk. prats Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia. Sievierodonetsk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 1 (33), 98–103 [in Ukrainian].

3. Vashchenko I. V., Zavatska N. Ye. (2016). Psykhologichni tekhnolohii profesiinoho samozberezhennia osobystosti ta yii sotsialnoi pidtrymky v epokhu suspilnykh transformatsii [Psychological technologies of professional self-preservation of the individual and his social support in the era of social transformations]. *Rozvytok osobystosti v riznykh umovakh sotsializatsii*: monohrafiia / za nauk. red. L. O. Kalmykovoї, H. O. Khomych. Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo», 405–421 [in Ukrainian].

4. Hoshovskyi Ya. O., Hoshovska D. T. (2015). Psykhologichna reintehratsiia osobystosti v umovakh hlobalnykh transformatsii: zasadnychi polozhennia [Psychological reintegration of personality in the conditions of global transformations: basic provisions]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii*: zb. nauk. prats Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia. Sievierodonetsk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 3 (38), 134–142 [in Ukrainian].

5. Hoshovskyi Ya. (2014). Revitalizatsiia psykhohenezy depriyovanoi osobystosti [Revitalization of psychogenesis of the deprived person]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii*: zb. nauk. prats Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia. Sievierodonetsk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2 (34), 101–108 [in Ukrainian].

6. Kovalchuk O. S., Kantsyrenko O. V. (2016). Vzaiemozviazok sotsialnoi vidpovidalnosti yak tsinnosti z psykholohichnym blahopoluchchiam ukrainskoi molodi [The relationship of social responsibility as a value with the psychological well-being of Ukrainian youth]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia*, 1, 37–44 [in Ukrainian].

7. Piletska L. S. (2015). Vplyv profesiinoї mobilnosti osobystosti na profesiine stanovlennia molodi v koordynatakh suchasnykh paradyhm [The influence of professional mobility of the individual on the professional development of young people in the coordinates of modern paradigms]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*. Kyiv: Hnozys, vol. 35, III, 370–376 [in Ukrainian].

8. Freire P. (2003). Pedahohika pryhnohlenykh [Pedagogy of the oppressed]. Kyiv: Yunivers [in Ukrainian].

9. Khabermas Iu. (2002). Budushchee chelovecheskoi prirody. Na puti k liberalnoi evgenike? [The future of human nature. Towards Liberal Eugenics?]. Moskva: Ves mir [in Russian].

Блискун О. Реінтеграція молоді у соціум: соціально-психологічний аспект. *Психологія особистості*.

Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. Т. 11.

№ 1. С. 5–11. DOI: 10.15330/ps.11.1.5-11
